

Maciej Rzewuski

„Odroczenie wykonania kary” jako przesłanka warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności

Przepis art. 152 k.k.w. wprowadził instytucję warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w postępowaniu wykonawczym. Ta niezwykle korzystna dla skazanego konstrukcja prawna nie była w ogóle znana poprzedniemu kodeksowi postępowania karnego. Być może właśnie z tej przyczyny interpretacja przepisu, począwszy od daty jego wejścia w życie, budzi spore reperkusje zarówno wśród przedstawicieli doktryny, jak i w judykaturze. Wątpliwości oscylują m.in. przy wykładni sformułowania: „odroczenie wykonania kary”, użytego w tym przepisie. Zgodnie z jego treścią, „jeżeli odroczenie wykonania kary nieprzekraczającej 2 lat pozbawienia wolności trwało przez okres co najmniej jednego roku – sąd może warunkowo zawiesić wykonanie tej kary na zasadach określonych w art. 69–75 k.k.”. Możliwość skorzystania przez skazanego z dobrodziejstwa określonego środka probacyjnego została więc uzależniona przez ustawodawcę od spełnienia *in concreto* dwóch, kumulatywnych przesłanek:

- wysokości orzeczonej wobec skazanego kary pozbawienia wolności, której górna granica nie może przekraczać dwóch lat,
- czasu trwania odroczenia wykonania kary, które musi wynosić co najmniej jeden rok.

O ile w praktyce brak jest jakichkolwiek niejasności w zakresie właściwego pojmowania pierwszego z wyżej wymienionych *conditiones iuris* analizowanej instytucji (wysokość orzeczonej kary wynika wprost z sentencji wyroku skazującego), o tyle wątpliwości rodzi druga przesłanka. Bez znaczenia pozostaje przy tym okoliczność, czy roczne odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności dotyczyło *a quo* kary bezwzględnej, czy też takiej, której wykonanie zostało w wyroku zawieszona, a następnie zarządzone jej wykonanie¹. Obowiązkiem sądu jest zatem ustalenie, czy w okresie odroczenia ziściły się podstawy zastosowania środka probacyjnego, które nie istniały w momencie ferowania rozstrzygnięcia *in meritii*². Podczas dokonywania

¹ Z. Hołda, K. Postulski, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Wydawnictwo LEX/Arche 2008; uchwała SN z dnia 15 kwietnia 1999 r., I KZP 6/99, OSNKW 1999, nr 5–6, poz. 30. Por też głosę S. Paweł do niniejszej uchwały, OSP 1999, nr 11, poz. 202.

² Postanowienie SA w Lublinie z dnia 3 grudnia 1998 r., II AKz 88/98, Apelacja Lublin 1999, nr 1, poz. 7–K oraz glosa K. Postulskiego do uchwały SN z dnia 21 grudnia 1999 r., I KZP 45/99, OSP 2000, nr 5, poz. 74.

oceny w tym zakresie należy brać pod uwagę okoliczności wyszczególnione w dyspozycji art. 69 § 2 k.k. oraz wynikającą z nich prognozę kryminologiczną³. W tym miejscu trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że decyzja wydawana przez sąd na podstawie art. 152 k.k.w. ma charakter typowo uznaniowy. Jej fakultatywność polega na tym, że mimo spełnienia enumeratywnych, wyżej wymienionych przesłanek skorzystania z warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, funkcjonująca w tej materii tzw. dyskrecjonalna władza sędziego zezwala na nieuwzględnienie wniosku⁴. Postanowienie niekorzystne dla skazanego podlega zaskarżeniu w trybie art. 6 § 1 k.k.w.

Zgodnie z poglądem, wyrażonym przez SN w postanowieniu z dnia 21 czerwca 2000 r., „przesłanką rozważenia możliwości warunkowego zawieszenia wykonania kary nieprzekraczającej 2 lat pozbawienia wolności w postępowaniu wykonawczym jest wynikający wyłącznie z postanowienia sądu o odroczeniu wykonania kary okres, który trwać musi co najmniej rok (...)”⁵. W uzasadnieniu Sąd Najwyższy powołał się w szczególności na literalne brzmienie analizowanego przepisu oraz potrzebę rozróżnienia dwóch pojęć: „odroczenie wykonania kary” oraz „niewykonywanie kary”⁶. Wyrażenia te nie są synonimiczne. O ile słowo „odroczyć” oznacza „wstrzymanie biegu jakiejś sprawy, odłożenie jej na późniejszy termin”⁷, o tyle podstawy niewykonania czegoś (tu: kary) mogą być bardzo zróżnicowane. Z tego też względu nie można identyfikować „odroczenia wykonania kary” z art. 152 k.k.w. z każdym okresem faktycznego niewykonywania kary pozbawienia wolności. Zwłoka w rozpoczęciu jej wykonywania może przecież wynikać z przyczyn leżących wyłącznie po stronie skazanego, nie zaś organów wymiaru sprawiedliwości (np. ukrywanie się skazanego lub utrudnianie przez niego w inny sposób toku postępowania wykonawczego). Notoryjny jest fakt, że skorzystanie w podobnych wypadkach z konstrukcji art. 152 k.k.w. byłoby swoistą nadinterpretacją przepisu, skutkującą powstaniem stanu prawnie irrelevantnego. Tym samym należy podzielić konstatację SN, w myśl której art. 152 k.k.w. nie może mieć zastosowania wówczas, gdy powodem niewykonania kary było zawieszenie postępowania wykonawczego (art. 15 § 2 k.k.w.), wstrzymanie wykonania kary (art. 532 § 1 k.p.k.), tu-

³ T. Szymanowski, Z. Świda, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Warszawa 1998, s. 348–349, a także K. Postulski, Stosowanie art. 152 Kodeksu karnego wykonawczego, PS 2001, nr 7–8, s. 75–76.

⁴ Z. Hołda, K. Postulski, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, LEX/Arche 2008.

⁵ II KKN 80/00, LEX nr 50929.

⁶ Patrz: uzasadnienie powyższego postanowienia. Zob. też B. Czechowicz, Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności w postępowaniu wykonawczym (art. 152 k.k.w.), (w:) Nowa kodyfikacja prawa karnego, t. VIII, Wrocław 2001, s. 321.

⁷ Słownik języka polskiego, tom drugi, PWN, Warszawa 1988, s. 472.

dzież wstrzymanie wykonania orzeczenia (art. 127 k.p.k., art. 532 § 1 k.p.k., art. 545 § 1 k.p.k. w zw. z art. 532 § 1 k.p.k.)⁸.

Przeciwko powyższemu stanowisku opowiedział się jednak Sąd Najwyższy w innym postanowieniu – z dnia 29 września 2004 r., stwierdzając, że „odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności przewidziane w art. 152 k.k.w. oznacza taką prolongatę w zakresie wykonania tej kary, która została orzeczona na podstawie art. 150 § 1 k.k.w., art. 151 § 1–3 k.k.w. lub art. 336 § 1 k.k., albo taką, której zastosowanie w postępowaniu wykonawczym uzasadniały takie same przesłanki, jak przy odroczeniu”⁹. W uzasadnieniu SN tym razem postulował celowość odstąpienia od wykładni językowej przepisu na rzecz wykładni funkcjonalnej. Mianowicie w sytuacji, gdy przyczyny zawieszenia postępowania wykonawczego były całkowicie niezależne od skazanego, możliwe będzie skuteczne zastosowanie środka probacyjnego. Długotrwałe przeszkody, uniemożliwiające prowadzenie postępowania wykonawczego (art. 15 § 2 k.k.w.), mogą być bowiem niejednokrotnie o wiele dalej idące i jakościowo poważniejsze od ścisłych podstaw odroczenia wykonania kary¹⁰. Ponadto, jedną z myśli przewodnich kodyfikacji karnej z 1997 r. było preferowanie środków nieizolacyjnych wszędzie tam, gdzie mogły one w pełni zrealizować zamierzone cele kary¹¹. Dlatego też aprobata stanowiska przeciwnego prowadziła, zdaniem SN, do formułowania rozstrzygnięć niekorzystnych dla skazanego¹², co – jak wynika z treści uzasadnienia – należy już *in abstracto* ocenić zdecydowanie krytycznie.

Powyższe zapatrywanie SN zostało zaakceptowane przez niektórych przedstawicieli doktryny¹³. Tymczasem, jest ono chybione. Analiza treści tego postanowienia wskazuje, że motywem przewodnim, którym kierował się SN podczas ferowania orzeczenia, było przyznanie pierwszeństwa wykładni funkcjonalnej. Nie wążąc przesłanek, które skłoniły SN do zastosowania szerokiej wykładni pojęcia „odroczenia wykonania kary”, należy zauważyć, że zestawienie jej z celami prewencyjno-resocjalizacyjnymi postępowania wykonawczego wydaje się rozwiązaniem co najmniej wątpliwym. Zdecydowane pierwszeństwo spośród metod interpretacji przepisów prawnych wie-

⁸ Patrz: uzasadnienie postanowienia SN z dnia 21 czerwca 2000 r., II KKN 80/00. Za przesłankę umożliwiającą skorzystanie z art. 152 k.k.w. nie można też, z oczywistych względów, uznać faktycznego pozostawiania skazanego na wolności w okresie między uprawomocnieniem się wyroku a rozpoczęciem wykonywania kary pozbawienia wolności.

⁹ I KZP 18/04, OSNKW 2004, nr 9, poz. 89.

¹⁰ Tak SN w uzasadnieniu powyższego postanowienia.

¹¹ Por. Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego oraz Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego wykonawczego, (w:) Nowe kodeksy karne z uzasadnieniami, Warszawa 1997, s. 135 i n. oraz s. 558–559.

¹² Tamże.

¹³ Por. K. Postulski, Głosa do postanowienia SN z dnia 29 września 2004 r., PS 2005, nr 7–8, s. 276.

dzie wykładnia językowa. Drugie miejsce w tej materii przypisywane jest powszechnie wykładni systemowej, a dopiero na końcu „piramidy” znajduje się wykładnia funkcjonalna. Niniejszy porządek w przedmiocie interpretacji prawa posiada przy tym charakter bezwzględny, nie przewidujący jakichkolwiek wyjątków. W tym stanie rzeczy trudno jest znaleźć przesłankę, uzasadniającą dostatecznie pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w tezie postanowienia z dnia 29 września 2004 r.

O potrzebie wąskiej interpretacji art. 152 k.k.w. świadczy też ewidentnie wykładnia systemowa wyrażenia: „odroczenie wykonania kary”. Skoro bowiem legislator zamieścił instytucję warunkowego zawieszenia wykonania kary (art. 152 k.k.w.) w Oddziale 10 kodeksu, zatytułowanym „Odroczenie i przerwa wykonania kary pozbawienia wolności”, to błędem byłoby poszerzanie granic tej instytucji także na inne okoliczności, stanowiące prolongatę w zakresie wykonywania orzeczonej wobec skazanego kary (np. z racji wyżej wspomnianego zawieszenia postępowania wykonawczego). Nie można bowiem definitywnie wykluczyć tezę, że gdyby faktycznie intencją prawodawcy było stworzenie możliwości stosowania konstrukcji z art. 152 k.k.w. do podobnych stanów faktycznych, przepis ten zostałby umieszczony w części ogólnej kodeksu karnego wykonawczego i najprawdopodobniej zastąpiony ogólnym zwrotem: „niewykonywanie kary”. Tymczasem, zestawiając przepisy art. 152 k.k.w. i poprzedzającego go bezpośrednio art. 151 § 1 k.k.w., w pełni zasadny wydaje się postulat tożsamego pojmowania użytych w ich treści pojęć: „odroczenie wykonania kary”, ograniczonych wyłącznie do tych okoliczności, które skutkowały wydaniem przez sąd postanowienia o odroczeniu kary pozbawienia wolności. Do tych ostatnich należą natomiast tylko dwie, alternatywne przesłanki:

- zbyt ciężkie skutki dla skazanego lub jego rodziny, związane z natychmiastowym wykonaniem kary pozbawienia wolności,
- zbyt mała powierzchnia celi więziennej na jedną osobę (mniej niż 3 m²)¹⁴.

Mając powyższe na uwadze, o wiele bardziej przekonujące w analizowanej materii wydaje się postanowienie SN z dnia 21 czerwca 2000 r., II KKN 80/00. Niemniej jednak zastanawiająca jest rozbieżność stanowisk SN, ukazanych w dwóch, wyżej opisanych judykatach, dotyczących tożsamego zagadnienia. Okoliczność ta niewątpliwie zasługuje na dezaprobatę. Jako wyraz ujednolicenia niniejszych zapatrywań może być pośrednio postrzegana uchwała SN z dnia 30 czerwca 2008 r., w tezie której zważono, że „(...) dla potrzeb art. 152 k.k.w. rozumieć i stosować należy «odroczenie wykonania kary» pozbawienia wolności tak, jak zostało ono ukształtowane w art. 151 k.k.w.”¹⁵.

¹⁴ Patrz: art. 151 § 1 k.k.w. i art. 248 § 1 k.k.w.

¹⁵ I KZP 15/08, OSNKW 2008, nr 7, poz. 54.

W uzasadnieniu wskazanego judykatu SN powołał się, podobnie jak w przypadku postanowienia z dnia 21 czerwca 2000 r., II KKN 80/00, przede wszystkim na wyniki wykładni językowej i systemowej. Ponadto trafnie podkreślono wyjątkowość instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w postępowaniu wykonawczym, stanowiącej odstępstwo od – wyrażonej w treści art. 9 § 1 k.k.w. – zasady bezzwłocznego wykonywania prawomocnie orzeczonych kar¹⁶. Wbrew pozorom, zdaniem SN, również wykładnia funkcjonalna przemawia na korzyść wąskiego pojmowania terminu „odroczenie wykonania kary”, skoro przepisy art. 151 k.k.w. i art. 152 k.k.w. posługują się tym samym sformułowaniem. Wymóg racjonalności działania ustawodawcy, uzupełniony zakazem wykładni homonimicznej, kreuje bowiem nakaz spójnego traktowania instytucji z zakresu prawa karnego wykonawczego¹⁷. Nie bez znaczenia w przedmiotowym zakresie pozostaje również sposób liczenia okresów pozostawania skazanego na wolności, wskutek zastosowanych *in casu* odroczeń wykonania kary pozbawienia wolności. W ślad za twierdzeniem SN należy przyjąć, że chodzi tu wyłącznie o czas określony w sentencji postanowienia sądu o odroczeniu wykonania kary, a nie o rzeczywisty okres pobytu skazanego na wolności, liczony od daty uprawomocnienia się orzeczenia lub wydania chronologicznie pierwszego postanowienia w przedmiocie odroczenia wykonania kary¹⁸.

Nie dezawuuując relewantności powyższych rozważań w przedmiocie wykładni funkcjonalnej przesłanki „odroczenia wykonania kary” z art. 152 k.k.w., zgodnie z brzmieniem art. 2 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k., do którego odsyła przepis art. 1 § 2 k.k.w., celami postępowania karnego, w tym także wykonawczego, są przede wszystkim: pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności karnej oraz trafne zastosowanie wobec niego środków przewidzianych w prawie karnym (również wykonawczym). Uzupełniając niniejsze zadania o kolejne ustawowe postulaty w postaci: zwalczania przestępstw, zapobiegania im oraz umacniania wśród społeczeństwa poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego¹⁹, zasadna jest tylko taka wykładnia celowościowa przepisów prawa karnego wykonawczego, która będzie w stanie skutecznie zrealizować wszystkie, wskazane tu funkcje. Jej bezspornym przejawem powinien być zatem wymóg wąskiej interpretacji przesłanki, *stricte* wyjątkowej instytucji prawa karnego wykonawczego, jaką jest warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności.

Zaprezentowane przez autora wywody wydają się korespondować z poglądem składu siedmiu sędziów SN wyrażonym w uchwale z dnia 25 lutego

¹⁶ Patrz: uzasadnienie powyższej uchwały SN.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże. Analogicznie SN w uzasadnieniu postanowienia z dnia 29 września 2004 r., I KZP 18/04.

¹⁹ Patrz: art. 2 § 1 pkt 2 k.p.k.

2009 r.²⁰, wpisanej do księgi zasad prawnych, której teza brzmi następująco: „Do łącznego okresu odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności, określonego w treści art. 151 § 3 k.k.w., stwarzającego możliwość ubiegania się o warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności na podstawie art. 152 k.k.w., okres pomiędzy datą zakończenia wcześniej udzielonego odroczenia a datą kolejnego postanowienia o odroczeniu wlicza się tylko wówczas, gdy wniosek o kolejne odroczenie został złożony przed zakończeniem wcześniej udzielonego okresu odroczenia, przy czym łączny okres udzielonego kilkakrotnie odroczenia nie może, w żadnej sytuacji, przekroczyć roku od dnia wydania pierwszego postanowienia o odroczeniu, chyba że chodzi o kobietę ciężarną lub w okresie 3 lat po urodzeniu dziecka lub sprawowania nad nim opieki”. Z brzmienia sentencji powołanego judykatu, a zwłaszcza użytych przez SN sformułowań: „kolejne postanowienie o odroczeniu” i „wniosek o kolejne odroczenie” można pośrednio wnioskować, że rozważania poczynione *in casu* na tle art. 152 k.k.w. dotyczą wyłącznie postanowienia sądu w przedmiocie odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności. Na uwagę zasługują również spostrzeżenia zawarte w uzasadnieniu przedmiotowej uchwały SN, w tym teza, że możliwość ubiegania się przez skazanych o kolejne odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności jest zakotwiczona w treści art. 151 § 3 k.k.w., przez co cechą wspólną jest ubieganie się o dalsze odroczenie wykonania takiej kary przez osoby, względem których zapadło już pierwsze postanowienie sądu o odroczeniu²¹. Godny odnotowania jest również fakt odwołania się w rozważaniach SN do – opisanego wcześniej przez autora pracy – stanowiska zaprezentowanego w uchwale z dnia 30 czerwca 2008 r., w myśl którego udzielone na podstawie art. 151 k.k.w. odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności rozpoczyna swój bieg dopiero z chwilą wydania przez sąd postanowienia w tej materii²². Dlatego trafna wydaje się konkluzja SN, że warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności w postępowaniu wykonawczym jest instytucją wyjątkową, co jednoznacznie potwierdza uzasadnienie rządowego projektu k.k.w., zgodnie z którym instytucja ta miała być stosowana głównie do osób ciężko chorych i kobiet po urodzeniu dziecka²³.

Reasumując należy stwierdzić, że „odroczenie wykonania kary” pozbawienia wolności, przewidziane w treści art. 152 k.k.w., oznacza wyłącznie taką prolongatę w zakresie wykonania tej kary, która została orzeczona postanowieniem sądu o odroczeniu wykonania kary. Niniejszy wniosek wynika spójnie nie tylko z zastosowanych wykładni: językowej i systemowej pojęcia, ale też z *ratio legis* przepisu. Akceptacja poglądu odmiennego prowadziłaby

²⁰ I KZP 32/08, LEX nr 583404.

²¹ Tak SN w uzasadnieniu powołanej wyżej uchwały.

²² I KZP 15/08.

²³ Patrz uzasadnienie uchwały 7 sędziów SN z dnia 25 lutego 2009 r., I KZP 32/08.

do niezasadnego „uprzywilejowania skazanych”. Konsekwencja wymagałaby bowiem przyjęcia, że w wypadku, gdy przesłankę zawieszenia postępowania wykonawczego stanowiła okoliczność, która jednocześnie uzasadniała *in concreto* skorzystanie z dobrodziejstwa art. 152 k.k.w., to regulacja z art. 15 § 2 k.k.w. oznaczałaby *de facto* swoistą furtkę prawną służącą do obejścia ograniczeń czasowych stosowania odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności *sensu stricto*, przewidzianych w przepisie art. 151 § 1 i § 3 k.k.w. Z takim postrzeganiem instytucji, z powodów wyżej przedstawionych, nie sposób się zgodzić.